

<https://doi.org/10.22067/jlkd.2025.95919.1352>

Discourse Analysis of Educational Themes from the Perspective of Martyr Ayatollah Khamenei Zahrasadat Hoseini

Assistant Professor, Department of Persian Language and Literature Education, Farhangian
University of Tehran, Iran¹

Received: 12 October 2025 Revised: 16 November 2025
Accepted: 25 November 2025 Published Online: 18 May 2026

How to cite this article:

Hoseini, Z. (2026). *Discourse Analysis of Educational Themes from the Perspective of Martyr Ayatollah Khamenei*. *Journal of Linguistics and Khorasan Dialects*, 18 (1), 123–158. (in Persian with English abstract)

<https://doi.org/10.22067/jlkd.2025.95919.1352>

Abstract

Education has a fundamental place in the discourse of the Islamic Revolution. From the viewpoint of Ayatollah Khamenei, they transcend mere knowledge transmission. This study aims to identify and analyze the main and sub-themes of education and upbringing in the Ayatollah Khamenei's speech to student teachers (May 17, 2025). The research adopts a descriptive–analytical and developmental–applied approach. The data were extracted from the full text of the speech and coded using Braun and Clarke's (2006) six-phase thematic analysis. Fairclough's Critical Discourse Analysis (CDA) was applied to explore linguistic, interpretive, and social levels, while Austin and Searle's Speech Act Theory was used to identify the pragmatic functions of speech acts. The findings revealed four dominant thematic axes in the Ayatollah Khamenei's educational discourse: 1) the dignity and identity of teachers, 2) the central role of the government in education, 3) educational tools and resources, and 4) educational justice combined with nurturing gifted talents. Among the speech acts, directive and commissive acts showed the highest frequency, reflecting a normative and prescriptive tone in the discourse. The results indicate that Ayatollah Khamenei's discourse represents a value-based, normative, and policy-oriented structure, which, through the linguistic and ideological reproduction of educational values, contributes to the reinforcing and directing the cultural–educational power relations in Iran's education system. The outcomes can serve as a foundation for developing educational policies and revising national strategic documents in education.

Keywords: Critical Discourse Analysis, Student Teachers, Islamic Education, Ayatollah Khamenei's Speeches, Educational Justice.

1. Zs.hoseini@cfu.ac.ir

Extended Abstract

1. Introduction

Cultural and political experts always emphasize the importance of education and the status of teachers as cultural engineers of Iran. The statements of Ayatollah Khamenei in the field of education, especially in his direct meetings with educators and student-teachers, carry a distinct semantic and discursive weight. These speeches function not only as pedagogical guidelines but also as discursive texts through which values, identities, and social practices are reproduced.

The meeting of May 17, 2025 (28 Ordibehesht 1404) with student-teachers is a remarkable example of this, as it prominently raises themes such as the mission of teaching, educational justice, social responsibility, and the necessity of linking education with the ideals of the Islamic Revolution. Analyzing these themes through Fairclough's DA can reveal how language operates at descriptive, interpretive, and explanatory levels and how it serves to establish or transform power relations within the educational system. Moreover, examining the "speech acts" (directive, commissive, emphatic, appreciative, and cautionary) based on Austin's theory provides a more precise understanding of the normative and obligatory functions of this discourse.

This study tried to answer the following questions: What are the main and subordinate themes of education in Ayatollah Khamenei's statements based on Braun and Clarke's (2006) thematic analysis model, and how are these themes represented within the three levels of Fairclough's discourse analysis? How do the themes contribute to the reproduction or transformation of power relations in the educational system?

2. Method

This applied study focused on interpreting the discourse of the Ayatollah Khamenei education and upbringing. Braun and Clarke's (2006) method was used to extract thematic concepts, and for the purpose of discourse analysis, the study used Fairclough's (1979) CDA and Searle's (1969) speech act theory. The findings of this research can contribute to improving policy-making in this field, which gives it an applied dimension

3. Results

This research applied Critical Discourse Analysis to examine educational discourse, grounded in Brown and Clark's theory, focusing on four key themes:

Teacher Dignity: The discourse aims to cultivate a new, positive social perception of teachers, embedding it in public and professional consciousness. This involves using value-laden language and functional structures to create a linguistically desirable reality. At the interpretive level, blending various discourses and analyzing the audience enable understanding and implementation. Ultimately, this discourse reinforces the dominant ideology and existing power structures, serving to elevate the status of teachers and shape the next generation according to the values of the Islamic Revolution.

Responsibility and Pivotal Role in Education: This theme frames education using economic metaphors like "investment" and "profit", signaling an authoritarian discourse. The speaker, positioned as an authority, aims to mobilize educational managers to enforce state policies. This guidance, contextualized within Iran, reinforces state control over educational direction.

Educational Tools and Resources: Here, policy discourse is evident, where language functions as a means of ideological control. Repetitive verbs and normative commands establish a speaker-audience relationship, positioning teachers and textbooks as primary agents for training and socialization aligned with revolutionary values. Education is presented not just as an academic field but as an ideological institution tasked with reproducing the system's culture and identity, thus solidifying the link between parental authority and hegemonic power.

Educational Justice with the Nurture of Superior Talents: This discourse redefines "educational justice" and "superior talent" (mentioning SAMPAD) beyond mere formal equality. It emphasizes proportional opportunity based on talent identification by officials. The discourse constructs justice as "everything in its proper position", guided by leadership as a wisdom reference. This redefinition in the Iranian social context leads to practical policymaking, reinforcing the connection between parental authority and educational power.

4. Discussion and Conclusion

The study of Ayatollah Khamenei's discourse on education reveals several prominent themes, including teacher status, educational justice, the role of teachers in training, the significance of textbooks, the imperative for structural transformation in education, and a focus on technical and professional disciplines. Secondary themes also emerge, such as enhancing teachers' public perception, leveraging cultural and media productions to promote teacher dignity, maintaining continuous policies, and attending to the systemic educational functions.

Employing Fairclough's Critical Discourse Analysis, these themes are linguistically manifested through value-laden terms, metaphors, and identity metaphors (e.g., "investment", "glory of state", "cheerful and proud teacher"). At the interpretive level, the leadership's discourse gains meaning through its connection to the broader discourse of the Islamic Revolution and social justice. At the explanation level, the discourse emphasizes the government and the system's role in guiding education, thereby reproducing power relations. Simultaneously, it critiques shortcomings and warns against negligence, laying the groundwork for change and reform in educational policymaking.

Furthermore, an analysis of speech acts, based on Searle's theory, indicated that Ayatollah Khamenei's statements are rich with various performative functions., including: emphasis (on policy-setting), directives (regarding teacher observance and retention), repetition (highlighting education as investment), appreciation (towards teachers and officials), and warnings (against the transfer of education to the non-governmental sector). These functional speech acts transcend mere speaking, directly influencing policymakers, obligating managers, and motivating teachers to fulfill their social and educational roles

Ayatollah Khamenei's discourse in meetings with teachers is a complex, multi-layered, and composite discourse. The language used maintains formality while simultaneously instilling a sense of responsibility in the audience. It represents a synthesis of strategic themes, discourse representations, and speech acts that collectively contribute to the stabilization of the major values of the Islamic Revolution and promoting reform and transformation within the educational sphere.

<https://jlkd.um.ac.ir>

نشریه علمی

زبان‌شناسی و گویش‌های خراسان

DOI: <https://doi.org/10.22067/jlkd.2025.95919.1352>

تحلیل گفتمان مضمون‌های تعلیم و تربیت از دیدگاه شهید آیت‌الله خامنه‌ای

زهراسادات حسینی

استادیار گروه آموزش زبان و ادبیات فارسی دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران^۱

صص ۱۲۳-۱۵۸

ارسال: ۱۴۰۴/۰۷/۲۰ بازنگری: ۱۴۰۴/۰۸/۲۵ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۹/۰۴ انتشار بر خط: ۱۴۰۵/۰۲/۲۸

ارجاع به این مقاله:

حسینی، ز. (۱۴۰۵). «تحلیل گفتمان مضمون‌های تعلیم و تربیت از دیدگاه شهید آیت‌الله خامنه‌ای»، *زبان‌شناسی و گویش‌های خراسان*، ۱۸ (۱)، صص ۱۲۳-۱۵۸.
<https://doi.org/10.22067/jlkd.2025.95919.1352>

چکیده

تعلیم و تربیت در گفتمان انقلاب اسلامی جایگاهی بنیادین دارد و از منظر مقام معظم رهبری، نقشی فراتر از انتقال دانش صرف ایفا می‌کند. این پژوهش با هدف شناسایی و تحلیل مضامین اصلی و فرعی تعلیم و تربیت در بیانات مقام معظم رهبری در دیدار با دانشجو معلمان (۲۸ اردیبهشت ۱۴۰۴) انجام شد. روش تحقیق، توصیفی-تحلیلی و از نوع توسعه‌ای-کاربردی است. داده‌ها از متن کامل بیانات ایشان استخراج و با استفاده از الگوی شش مرحله‌ای تحلیل مضمون براون و کلارک (۲۰۰۶) کدگذاری گردید. در مرحله تفسیر، از چارچوب تحلیل گفتمان انتقادی فرکلاف (۱۹۷۹) برای واکاوی سطوح زبانی، تفسیری و اجتماعی و از نظریه کنش گفتاری سرل (۱۹۶۹) برای شناسایی کارکردهای بیانی استفاده شد. یافته‌ها نشان داد گفتمان تعلیم و تربیت رهبری بر چهار محور اصلی استوار است: ۱. منزلت و هویت معلم، ۲. نقش محوری دولت در آموزش و پرورش، ۳. ابزارها و منابع تربیتی و ۴. عدالت آموزشی مبتنی بر پرورش استعدادها برتر. در سطح کنش گفتاری، افعال دستوری و توصیه‌ای بیشترین بسامد را داشتند که بر جهت‌دهی هنجاری و الزام‌آور گفتمان دلالت دارد. همچنین نشان داد که بیانات رهبری، ترکیبی از گفتمان ارزشی، هنجاری و سیاست‌گذارانه است که از طریق بازنمایی مضامین تربیتی و کنش‌های گفتاری الزام‌آور، به بازتولید و هدایت نظام ارزشی و قدرت در عرصه تعلیم و تربیت ایران منجر می‌شود. این یافته‌ها می‌تواند مبنایی برای طراحی سیاست‌های تربیتی و بازنگری در اسناد بالادستی آموزش و پرورش قرار گیرد.

کلیدواژه‌ها: تحلیل گفتمان انتقادی، دانشجو معلمان، تعلیم و تربیت اسلامی، بیانات مقام معظم رهبری، عدالت آموزشی..

1. Zs.hoseini@cfu.ac.ir

۱. مقدمه

نظام آموزش و پرورش به‌مثابه اساسی‌ترین نهاد اجتماعی، نقشی بنیادین در شکل‌دهی به ابعاد هویتی فردی، جمعی و تمدنی ایفا می‌کند. بسیاری از صاحب‌نظران عرصهٔ تعلیم و تربیت بر این باورند که آینده هر جامعه در گرو کیفیت نظام آموزشی و چگونگی انتقال ارزش‌ها و دانش میان نسل‌هاست. در ایران اسلامی، این نقش فراتر از انتقال محض دانش بوده و با مأموریت‌های فرهنگی، ارزشی و تمدنی پیوند خورده است. از این‌رو، اندیشمندان و سیاست‌گذاران فرهنگی همواره بر جایگاه راهبردی آموزش و پرورش و نقش معلمان به‌عنوان مهندسان فرهنگی جامعه تأکید کرده‌اند. تعاریف متعددی از مفهوم آموزش و پرورش یا تعلیم و تربیت توسط صاحب‌نظران و اندیشمندان تعلیم و تربیت ارائه شده است. در سند تحول بنیادین این مفهوم این‌چنین تعریف شده است: «فرایندی تعالی‌جویانه، تعاملی، تدریجی، یکپارچه و مبتنی بر نظام اسلامی است که به‌منظور هدایت افراد جامعه به سوی آمادگی برای تحقق آگاهانه و اختیاری مراتب حیات طیبه در همه ابعاد، زمینه‌های مناسب تکوین و تعالی پیوسته هویت ایشان را در راستای شکل‌گیری و پیشرفت جامعه اسلامی فراهم می‌آورد» (سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، ۱۳۹۰، ص. ۵).

سخنان مقام معظم رهبری در حوزهٔ تعلیم و تربیت، به‌ویژه در دیدارهای مستقیم با فرهنگیان و دانشجوی معلمان، از غنای گفتمانی والایی برخوردار است. این بیانات، فراتر از رهنمودهای تربیتی، در قالب متونی گفتمانی عمل می‌کنند که ارزش‌ها، هویت‌ها و کنش‌های اجتماعی را بازتولید می‌نمایند. دیدار اردیبهشت‌ماه ۱۴۰۴ با دانشجوی معلمان، نمونه‌ای شاخص از این منظر محسوب می‌شود که در آن مفاهیمی چون رسالت معلمی، عدالت آموزشی، مسئولیت اجتماعی و ضرورت پیوند تعلیم و تربیت با آرمان‌های انقلاب اسلامی به‌صورت برجسته مطرح شده‌اند.

مسئلهٔ محوری این پژوهش، شناسایی مضامین اصلی و فرعی تعلیم و تربیت در بیانات آیت‌الله خامنه‌ای، تحلیل بازنمایی آن‌ها در سطوح سه‌گانه تحلیل گفتمان و تبیین تأثیر این مضامین در بازتولید یا تحول روابط قدرت در عرصه تعلیم و تربیت است. همچنین، شناسایی انواع کنش‌های گفتاری به‌کاررفته و تحلیل کارکرد آن‌ها در هدایت، الزام و ترغیب سیاست‌گذاران و معلمان، از دیگر اهداف این مطالعه به‌شمار می‌رود. براین اساس این پرسش پژوهش مطرح می‌شود که «مضامین اصلی و فرعی تعلیم و تربیت در بیانات آیت‌الله خامنه‌ای براساس نظریه براون و کلارک (۲۰۰۶) کدام‌اند و این مضامین چگونه در سطوح سه‌گانه تحلیل گفتمان فرکلاف بازنمایی می‌شوند و در بازتولید یا تحول روابط قدرت در نظام تعلیم و تربیت نقش‌آفرینی می‌کنند؟»

پرداختن به این پرسش‌ها علاوه بر پر کردن خلأ موجود در ادبیات پژوهشی، به درک عمیق‌تر گفتمان تعلیم و تربیت در ایران و کارکردهای اجتماعی - ایدئولوژیک آن کمک شایانی خواهد نمود.

۲. پیشینه پژوهش

با بررسی پیشینه پژوهش‌های انجام‌شده در حوزه تحلیل گفتمان بیانات مقام معظم رهبری، می‌توان به مطالعات متعددی اشاره کرد که اگرچه از لحاظ چارچوب نظری مشابهت دارند، اما موضوعات متفاوتی را بررسی کرده‌اند. برای نمونه، شعاعی و میرشکاری سلیمانی (۱۴۰۲) به تحلیل گفتمان خطبه‌های نماز جمعه در بازتاب رسانه‌های آمریکایی پرداخته‌اند و هوشنگی (۱۳۹۹) مواضع ایشان در قبال اهل سنت را بررسی کرده است. در حوزه سیاست خارجی نیز آثار اسدی (۱۳۹۳)، کریمی فیروزجایی و حبیبی (۱۴۰۰) و میرزایی و همکاران (۱۳۹۵) به ترتیب به بررسی گفتمان «تعامل‌گرایی ضدسلطه»، «برجام» و «بیداری اسلامی» پرداخته‌اند. علاوه بر این، نصرت پناه و همکاران (۱۳۹۸) نیز با تحلیل بیانیه گام دوم انقلاب، به بازتولید ارزش‌های انقلابی اشاره کرده‌اند.

با وجود گسترش چشمگیر مطالعات گفتمانی در سال‌های اخیر، کمتر پژوهشی به صورت اختصاصی به حوزه تعلیم و تربیت پرداخته است. هرچند پژوهش‌هایی در این زمینه از منظر آیت‌الله خامنه‌ای انجام شده‌اند، اما عموماً فاقد رویکرد تحلیل گفتمان بوده‌اند. برای نمونه، رضایی (۱۴۰۳) با تکیه بر اسناد بالادستی و دیدگاه‌های تربیتی رهبر انقلاب، مؤلفه‌های معلم تحول‌آفرین را در چهار بعد تعهد دینی و اخلاقی، تخصص علمی، خلاقیت و نقش الگویی تبیین کرده است.

همچنین، رضداد و همکاران (۱۴۰۳) با روش تحلیل محتوای کیفی استقرایی، شاخص‌های عدالت آموزشی و تربیتی در بیانات رهبری را واکاوی کرده‌اند. نتایج به شناسایی چهار مضمون فراگیر و بیست و دو مضمون پایه انجامیده است؛ از جمله همگانی‌سازی فرصت‌های آموزشی، توسعه زیرساخت‌ها، توجه به تفاوت‌های فردی و حذف تبعیض جنسیتی.

در پژوهشی دیگر، قلمکاریان و جهان‌پناه (۱۴۰۳) با تحلیل مضمون بیانات مقام معظم رهبری، مدلی تربیتی برای زمینه‌سازی جامعه مهدوی طراحی کرده‌اند که در آن شش روش تربیتی شامل الگوگیری، مطالعه، تزکیه، تفکر، تبشیر و تذکر در دو سطح «خودسازی فردی» و «نقش‌آفرینی اجتماعی» سازمان‌دهی شده‌اند.

افزون بر این، نصرت‌پناه و همکاران (۱۳۹۶) با محوریت «طرح صادقین»، اصول تعلیم و تربیت از دیدگاه مقام معظم رهبری را در مأموریت‌های تربیتی سپاه بررسی کرده‌اند. یافته‌های پژوهش سه عرصه کلیدی اعتقادی، اجتماعی

و اخلاقی را نشان می‌دهد که باید در برنامه‌ریزی‌های سپاه ادغام شوند. همچنین، بانکی پورفرد و قماشچی (۱۳۸۰) در کتاب خود بیانات حضرت آیت‌الله خامنه‌ای در حوزه‌ی تعلیم و تربیت را گردآوری کرده‌اند. از منظر ایشان، تربیت مقدم بر تعلیم و محرک اصلی حرکت انسان است و اهداف نظام تربیتی را در چهار عرصه‌ی معنوی، تربیتی، علمی و اجتماعی طبقه‌بندی کرده‌اند.

در حوزه‌ی مطالعات بین‌المللی، پژوهش‌های متعددی با رویکرد تحلیل‌گفتمان در تعلیم و تربیت انجام شده است. به‌عنوان نمونه، گلوپن و نوک^۱ (۲۰۲۳) تأثیر سیاست‌های ارزیابی معلمان بر هویت و کنش حرفه‌ای آنان را بررسی کرده‌اند. یافته‌های آنان نشان می‌دهد که این سیاست‌ها به «ساخت» نوعی معلم استاندارد شده و داده‌محور منجر می‌شود که با اهداف مدیریتی نظام آموزشی هم‌راستاست. در نتیجه، خودمختاری حرفه‌ای معلمان تضعیف شده و شکاف میان پاسخ‌گویی اداری و توسعه‌ی حرفه‌ای اصیل افزایش می‌یابد.

به‌طور مشابه، پسامبیلی، سید و استامباخ^۲ (۲۰۲۲) با تحلیل تصویرسازی معلمان در اسناد بانک جهانی نشان داده‌اند که این اسناد، معلمان را هم‌زمان «مقصر مشکلات آموزشی» و «مجری اصلاحات» معرفی می‌کنند؛ درحالی‌که مسائل واقعی و ساختاری شغل آنان نادیده گرفته می‌شود. تأکید سیاست‌های جهانی بر پاسخ‌گویی کمی و سنجش عملکردی، جنبه‌های خلاقانه و حرفه‌ای تدریس را تضعیف کرده است. در پژوهشی دیگر، نوردین و والسترام^۳ (۲۰۱۹) گفتمان سیاست‌های بین‌المللی پیرامون «کیفیت معلم» را واکاوی کرده‌اند. نتایج آنان نشان می‌دهد که مفهوم کیفیت در این گفتمان به شاخص‌های کمی و عملکردی فروکاسته شده است؛ رویکردی که با واقعیت‌های تربیتی در تضاد بوده و نیازمند بازتعریف جامع‌تری از مفهوم کیفیت معلم است.

همچنین، هینوستروزا-پاردس^۴ (۲۰۲۰) با رویکرد تحلیل‌گفتمان انتقادی، ساختار گفتمان «حرفه‌ای‌گرایی» مدرسان دانشگاهی شیلی را در اسناد سیاستی آموزش معلمان بررسی کرده است. یافته‌ها از تثبیت نوعی حرفه‌مندی جدید ابزاری حکایت دارد که با تضعیف ارزش‌های حرفه‌ای اصیل، کیفیت آموزش را به خطر می‌اندازد.

از سوی دیگر، گاسپاراتو^۵ (۲۰۱۸) با بهره‌گیری از نظریه‌ی کنش‌گفتاری آستین، به تحلیل گفتار معلمان در کلاس

1. Gloppen & Novak
2. Pesambili., Sayed & Stambach
3. Nordin & Wahlström
4. Hinostroza-Paredes
5. Gasparatou

درس پرداخته است. این پژوهش نشان می‌دهد که گفتار معلمان واجد کنش‌هایی چون دستور، توصیه و ترغیب است؛ بنابراین زبان نه صرفاً ابزار انتقال اطلاعات، بلکه ابزاری برای ساخت روابط آموزشی و پرورش اخلاقی به‌شمار می‌آید. درک این کنش‌ها می‌تواند به خلق محیط‌های یادگیری مؤثرتر کمک کند. همچنین، پینی و گوروستیاگا^۱ (۲۰۰۸) با تحلیل تطبیقی سیاست‌های تربیت معلم در کشورهای منتخب آمریکای لاتین و شمالی، از طریق واکاوی اسناد سیاستی، به تبیین تفاوت‌های گفتمانی در نگاه نظام‌های آموزشی مختلف به نقش و جایگاه معلم پرداخته‌اند. همان‌گونه که مرور پژوهش‌های پیشین نشان می‌دهد، خلأ معناداری در ادبیات موجود وجود دارد که انجام این پژوهش را ضروری می‌سازد. نوآوری اساسی این پژوهش در واکاوی مضامین تعلیم و تربیت بر اساس چارچوب نظری براون و کرلاک و نیز تلفیق رویکرد تحلیل گفتمان انتقادی فرکلاف با نظریه کنش‌های گفتاری سرل نهفته است. این ترکیب روشی، امکان ارائه نخستین الگوی جامع از نظام تربیتی پنهان در بیانات مقام معظم رهبری را فراهم آورده و گامی نو در جهت فهم لایه‌های گفتمانی و کنشی گفتمان تربیتی ایشان به‌شمار می‌آید.

۳. چهارچوب نظری پژوهش

چارچوب روش‌شناختی را پژوهش مشتمل بر «نظریه براون و کلارک (۲۰۰۶)» برای کشف مضامین، «تحلیل گفتمان انتقادی فرکلاف (۱۹۷۹)» برای کشف لایه‌های پنهان مضامین تعلیم و تربیت، و «نظریه کنش گفتاری سرل (۱۹۶۹)» برای واکاوی نیات و کارکردهای بیانی است. این ترکیب، یک چهارچوب تحلیلی یکپارچه برای تبیین همه‌جانبه موضوع پژوهش ایجاد می‌کند.

۳.۱. نظریه براون و کلارک (۲۰۰۶)

هدف تحلیل مضمون به روش براون و کلارک، شناسایی مضامین، یعنی الگوهایی در داده‌ها که مهم یا جالب هستند، و استفاده از این مضامین برای پرداختن به تحقیق یا گفتن چیزی در مورد یک موضوع است. تحلیل مضمون روش براون و کلارک خیلی بیشتر از خلاصه کردن ساده داده‌هاست. این نشان‌دهنده این واقعیت است که داده‌ها خلاصه و سازماندهی شده‌اند، نه اینکه تجزیه و تحلیل شده باشند (کلارک و براون، ۲۰۱۳)؛ و بین دو سطح مضامین معنایی و نهفته تمایز قائل شده‌اند. مضامین معنایی «...در معانی صریح یا سطحی داده‌ها و تحلیلگر به دنبال چیزی فراتر از آنچه شرکت‌کننده گفته یا نوشته شده است، نیست. در مقابل به نظر می‌رسد سطح نهفته فراتر از آن چیزی

است که گفته شده است» (براون و کلارک، ۲۰۰۶، ص. ۸۴). براون و کلارک (۲۰۰۶) یک راهنمای شش مرحله‌ای (آشنایی با داده‌ها، استخراج کدهای اولیه، شناسایی مضامین، ایجاد شبکه مضامین، تعریف مضامین و بررسی مضامین) ارائه می‌کنند که یک چارچوب بسیار مفید برای انجام تحلیل مضمون است (مگواپر و دلاهانت، ۲۰۱۷).

۲/۳. تحلیل انتقادی فرکلاف (۱۹۷۹)

این رویکرد از زبان‌شناسی، زبان و گفتمان را در ارتباط با مسائل کلان جامعه از قبیل نهادهای اجتماعی، ایدئولوژی و جهان‌بینی‌های مرتبط با مراکز قدرت سیاسی و اجتماعی به کار گرفته‌اند. زبان، ایدئولوژی، جهان‌بینی و قدرت از مفاهیم بنیادی در تحلیل گفتمان انتقادی است. یورگنسن و فیلیپ اذعان دارند که موضوع اصلی پژوهش در تحلیل گفتمان انتقادی، کاربردهای گفتمانی هستند که بازنمایی‌هایی از جهان، سوژه‌های اجتماعی و روابط اجتماعی از جمله روابط قدرت را برمی‌سازد و هم‌نقشی که این کاربردهای گفتمانی در پیشبرد منافع گروه‌های اجتماعی خاص ایفا می‌کنند. (یورگنسن و فیلیپ، ۲۰۰۲، ص. ۷۴) تحلیل گفتمان انتقادی، تحلیل روابط دیالکتیکی بین گفتمان (شامل زبان و نیز اشکال دیگر فعل و انفعال‌ها مانند زبان بدن) و عناصر دیگر کردارهای اجتماعی است (فرکلاف، ۲۰۰۳، ص. ۴) در نگاه فرکلاف تحلیل گفتمان روشی است برای بررسی تغییرات اجتماعی و فرهنگی به کار گرفته شده و منبعی است که در نزاع علیه استثمار و سلطه مورد استفاده قرار می‌گیرد (فرکلاف، ۲۰۰۲، ص. ۷۹). تحلیل گفتمان به روش انتقادی نورمن فرکلاف از سه سطح تحلیل برخوردار است: سطح توصیف، که در این سطح متن براساس مشخصه‌های زبان‌شناختی اعم از آواشناسی، واج‌شناسی، نحو، ساخت‌واژه یا صرف و معنی‌شناسی و تا حدودی کاربردشناسی مورد توصیف و تحلیل واقع می‌شوند. سپس نوبت سطح تفسیر است که به تفسیر متن بر مبنای آنچه که در سطح توصیف بیان شده با در نظر گرفتن بافت موقعیت و مفاهیم و راهبردهای کاربردشناسی زبان و عوامل بینامتنی می‌پردازد و سطح سوم که سطح تبیین است به توضیح چرایی تولید چنین متنی از میان امکانات مجاز موجود در آن زبان برای تولید متن در ارتباط با عوامل جامعه‌شناختی، تاریخی، گفتمان، ایدئولوژی و قدرت و قراردادهای دانش فرهنگی اجتماعی می‌پردازد.

۳/۳. کنش گفتاری سرل (۱۹۶۹)

این نظریه زیر مجموعه تحلیل گفتمان است و آنچه در آن اهمیت دارد این است که به جای توجه به جمله‌ها، تمرکز بر پاره گفتارهاست. یک پاره گفتار در محیط، زمان و مکان متفاوت و یا توسط گوینده و شنونده‌ای متفاوت معنای متفاوت می‌یابد یعنی برحسب بافت‌های متفاوت، معناهای متفاوتی دارد، که یک تحلیل‌گر جهت مشخص کردن ناگفته‌های زبانی می‌بایستی تا حد امکان بافت‌های تأثیرگذار فیزیکی را جهت تحلیل بهتر بازسازی کند. (مبارکی، ۱۳۹۵، ص. ۱۶۵)

الف- کنش اظهاری: در این کنش گوینده باور خود را درباره صدق گزاره‌هایی بیان می‌دارد و به بازنمایی وقایع و پدیده‌های

جهان بیرون و عینی می‌پردازد. (کریستال، ۲۰۰۸، ص. ۴۱۳)

ب- کنش ترغیبی: گوینده برای برانگیختن مخاطب جهت انجام یا ترک کاری، واژه‌ها و عبارت‌ها و فعل‌های ویژه‌ای را

کار می‌گیرد. (کریستال، ۲۰۰۸، ص. ۱۴۷)

ج- کنش عاطفی: گوینده از طریق واژه‌های دارای بار عاطفی و احساسی مانند: تریک و تسلیت گفتن، هجو و تشکر و

مدح کردن، تأسف خوردن و... تأثیرات لازم را در مخاطب به وجود می‌آورد. (کریستال، ۲۰۰۸، ص. ۱۳۰)

د- کنش تعهدی: گوینده خود را متعهد می‌سازد تا عملی را در آینده انجام دهد (سرل، ۱۹۹۹، ص. ۱۴)

ه- کنش اعلامی: هدف این کنش، تغییر واقعی در جهان خارج از طریق گفتن چیزی است.

۴. روش پژوهش

پژوهش حاضر از نوع توسعه‌ای- کاربردی است؛ چراکه به استنباط گفتمان مقام معظم رهبری در موضوع تعلیم و تربیت اختصاص دارد. از سوی دیگر، یافته‌های پژوهش می‌تواند به بهبود سیاست‌گذاری در این حوزه کمک نماید؛ از این سو کاربردی است. براین اساس پژوهشگر رویکرد توصیفی- تحلیلی را انتخاب کرده است برای تحلیل مضمون براون و کلارک (۲۰۰۶) برای استخراج مفاهیم استفاده شده است و به منظور تفسیر نهایی مضامین، از چارچوب تحلیل گفتمان انتقادی فرکلانف (۱۹۷۹) و کنش گفتاری سرل (۱۹۶۹) بهره گرفته شده است.

1. Representative Act or Assertive
2. Representative Act or Assertive
3. Expressive Act
4. Commissive Act
5. Declaration Act

۱/۴. داده‌های آماری پژوهش:

داده‌های آماری پژوهش شامل سخنرانی مربوط به دیدار مقام معظم رهبری با دانشجو معلمان در تاریخ ۲۸ اردیبهشت‌ماه ۱۴۰۴ است. لازم به ذکر است که سخنرانی از پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آیت‌الله خامنه‌ای گردآوری شده‌اند.

۲/۴. شیوه‌ی اجرای پژوهش:

ابتدا متن کامل بیانات مورخ ۲۸ اردیبهشت ۱۴۰۴ به طور دقیق از پایگاه‌های رسمی استخراج و به‌عنوان داده پایه پژوهش انتخاب شد. سپس با به‌کارگیری روش تحلیل مضمون، تمامی مضامین اصلی و فرعی مرتبط با تعلیم و تربیت در این متن واحد شناسایی و کدگذاری گردید. در گام بعدی، این بیانات بر اساس مدل سه‌سطحی فرکلاف مورد تحلیل قرار گرفت که در سطح اول ویژگی‌های زبانی توصیف، در سطح دوم ارتباط مضامین با بافت موقعیتی تفسیر، و در سطح سوم نقش آن در روابط ایدئولوژیک تبیین شد. به‌موازات این فرآیند، کنش‌های گفتاری موجود در متن بر اساس نظریه کنش گفتاری سرل استخراج و دسته‌بندی شدند. درنهایت، داده‌های کیفی حاصل از تمامی این تحلیل‌ها با یکدیگر تلفیق شده تا درک جامع و عمیقی از گفتمان تعلیم و تربیت در این بیانات خاص حاصل آید.

۵. یافته‌های پژوهش

داده‌های این پژوهش در دو سطح تحلیلی سامان می‌یابد. در گام نخست، مضامین اصلی و فرعی بر اساس رویکرد تحلیل تماتیک براون و کلارک (۲۰۰۶) استخراج و دسته‌بندی می‌شود. در گام دوم، این مضامین در چارچوب الگوی سه‌سطحی تحلیل گفتمان انتقادی فرکلاف (۱۹۷۹) و کنش گفتاری سرل (۱۹۶۹) مورد واکاوی قرار می‌گیرد. بدین ترتیب، پیوند میان ساختارهای معنایی متن و مناسبات قدرت در سطح گفتمانی تبیین می‌شود.

۱/۵. تحلیل داده‌های پژوهش براساس الگوی نشش مرحله‌ای براون و کلارک (۲۰۰۶)

در این پژوهش تجزیه و تحلیل مضامین ابتدا بر اساس چارچوب براون و کلارک (۲۰۰۶) انجام گرفت. روش براون و کلارک شامل شش مرحله است: آشنایی با داده‌ها، تولید کدهای اولیه، جستجوی تم‌ها، بازیابی تم‌ها، تعریف و نامگذاری تم‌ها و تهیه گزارش نهایی پس از کدگذاری داده‌های به دست آمده، شماری از مقوله‌ها و مضامین آشکار گردیدند. یافته‌ها حول چهار محور اصلی شکل می‌گیرد که به شرح زیر است:

۱/۱/۵. منزلت و تکریم معلم:

ایشان در سخنرانی خود بر ضرورت ارتقای شأن اجتماعی و فرهنگی معلم تأکید دارد. این مضمون، مفهوم اصلی و پیام آغازین سخنرانی را تشکیل می‌دهد و در سراسر متن حضور دارد و دارای مضامین فرعی همچون:

الف- قدردانی نمادین و رسمی: سخنران جلسه را به‌قصد "عرض ارادت" و "قدردانی" از جامعه معلمان تشکیل می‌دهد.

این قدردانی در ابتدا کلی و رسمی است.

ب- ضرورت احترام اجتماعی به معلم: این قدردانی از سطح نمادین فراتر رفته و به‌صورت عملیاتی تعریف می‌شود.

تکریم معلم تنها "تعارف" نیست، بلکه از "مساعده‌های معیشتی و مالی" شروع شده و تا "ساخت افکار عمومی" پیش

می‌رود.

ج- الگوسازی معلم در جامعه و افکار عمومی: یکی از اهداف اصلی، تغییر نگرش عمومی نسبت به شغل معلمی

است. معلم باید به‌عنوان یک "چهره زیبای بانشاط دوست‌داشتنی"، "موفق، باافتخار، سرافراز" دیده شود تا برای افراد

بااستعداد "جذاب" باشد. این کار نیازمند "کار رسانه‌ای"، "کار هنری"، تولید "فیلم" و "کتاب" است.

د- معلم به‌عنوان الگو و سازنده شخصیت: جایگاه هویتی معلم را بالاتر از نهاد خانواده در شکل‌دهی شخصیت فرد

برجسته می‌کند. در این چارچوب، معلم یک «کنشگر هویت‌ساز» است. مضمون «معلم الگوست» در سراسر متن

تکرار شده است. تأثیر غیرمستقیم و ناآگاهانه معلم بر شخصیت دانش‌آموز.

۲/۱/۵. مسئولیت و نقش محوری دولت در آموزش و پرورش

این مضمون به نقش دولت در آموزش و پرورش می‌پردازد و یک موضع قاطع خصوصی‌سازی یا کوچک‌سازی دولت

در این حوزه است و دارای مضامین فرعی همچون:

الف- آموزش و پرورش به‌عنوان نهاد حکومتی: سخنران به‌صراحت اعلام می‌کند که "آموزش و پرورش یک نهاد

حکومتی است" و "وظیفه دولت اسلامی" است. واگذاری بخشی از آن به دیگران به "ملوک‌الطوایفی" تشبیه شده و

"اصلاً معنی ندارد". مفهوم مالکیت سیاسی را نشان می‌دهد. آموزش و پرورش بخشی از حاکمیت تلقی شده و نه یک

حوزه خصوصی یا تجاری.

ب- آموزش و پرورش به‌مثابه سرمایه ملی: هزینه کردن برای آموزش و پرورش "سرمایه‌گذاری" است، نه هزینه، و "افتخار

دولت" محسوب می‌شود. استدلال‌های مالی برای کاهش نقش دولت "قاطعاً رد" شده‌اند. هزینه‌های آموزشی باید در

چارچوب نگاه توسعه‌ای و سرمایه‌ای دیده شود. در این گفتمان، آموزش و پرورش یک دارایی راهبردی برای پیشرفت

کشور است.

- ج. پاسخگویی دولت: دولت هم "موظف است" و هم "باید پاسخگو" باشد در قبال تربیت نسل نو.
- د. نقد وضعیت موجود و عدم پیگیری: سخنران به‌صراحت به "حرف‌های خوب"ی که زده می‌شوند ولی "خروجی آن حرف‌ها دیده نمی‌شود" اشاره می‌کند. این نشان‌دهنده یک شکاف بین گفتار و عمل در سیستم است.
- د. تأکید بر پیگیری به‌عنوان یک اصل: "پیگیری" به‌عنوان یک "توصیه" کلیدی به مدیران مطرح می‌شود تا نظرات خوب "تحقق پیدا کند".
- ه. ضرورت اصلاح ساختار: به‌صراحت بیان می‌شود که "ساختار فعلی و قدیمی آموزش و پرورش جوابگو نیست" و طراحی یک "ساختار جدید سازمانی" که "متناسب با نیازها" باشد، ضروری است. این تحول باید توسط افراد "ماهر" و "متعهد" انجام شود. گفتمان انتقادی نسبت به وضعیت موجود است. ساختار آموزشی سنتی در پاسخ به نیازهای جامعه اسلامی ناکارآمد توصیف می‌شود.

۵/۳. ابزارها و منابع تربیتی:

- این مضمون به اجزای کلیدی می‌پردازد که برای دستیابی به یک سیستم آموزشی مطلوب ضروری هستند. معلم و کتاب درسی دو رکن اصلی تعلیم و تربیت می‌داند و دانشگاه فرهنگیان را نه صرفاً یک محل آموزش دانش، بلکه نهادی برای انتقال ارزش‌های اسلامی، انقلابی و تربیتی تعریف می‌کند.
- الف. دانشگاه فرهنگیان: دانشگاه فرهنگیان در گفتمان رهبری به‌عنوان یک ابزار تربیتی کلان نقش‌آفرینی می‌کند؛ نهادی که علاوه بر آموزش علمی، وظیفه هویت‌سازی معلمی و اجتماعی‌کردن فرهنگی-انقلابی نیروهای انسانی را بر عهده دارد. این دانشگاه همچون یک فیلتر‌گزینشی عمل کرده و با پرورش معلمان متعهد، زمینه‌ساز اجرای عدالت آموزشی و تحقق تحول بنیادین در نظام تعلیم و تربیت کشور می‌شود.
- ب. معلم: بر کیفیت معلم تأکید می‌شود. این کیفیت هم در مرحله تربیت (از طریق "دانشگاه فرهنگیان" با "ضوابط" سختگیرانه و حضور "برترین اساتید") و هم در مرحله تدریس (با تأکید بر "اثر" اخلاق، رفتار و شخصیت معلم بر دانش‌آموز) مورد توجه است.
- ج. کتاب درسی جذاب و اثربخش: کتاب درسی به‌عنوان رکن دوم معرفی می‌شود. بر "جذابیت" هم در "محتوا" (بیان شیرین مباحث سنگین) و هم در "شکل ظاهری" تأکید می‌شود. همچنین تهیه‌کنندگان کتاب باید "صد درصد" متعهد به "ارزش‌های اسلام و انقلاب" باشند. نشان‌دهنده توجه به بعد زیبایی‌شناسی و روان‌شناختی آموزش است. کتاب درسی صرفاً انتقال‌دهنده دانش نیست، بلکه باید محرک انگیزه و علاقه باشد.

د. پرورش همه‌جانبه: بر اهمیت "معاونت پرورشی" به‌عنوان یک جزء "اصلی" و همیشگی سیستم تأکید می‌شود. از "حذف" یا "بی‌اعتنایی" به آن انتقاد شده است.

ه. رشته فنی و حرفه‌ای (ابزار کارکردی - اجتماعی تربیت): این بخش نشان‌دهنده بعد کارکردی آموزش است. رشته‌های فنی و حرفه‌ای به‌عنوان ابزار تربیت نیروهای کارآمد معرفی می‌شوند که زودتر وارد بازار کار می‌شوند و به حل مشکل بیکاری کمک می‌کند. این ابزار تربیتی پیوند مستقیمی با اقتصاد و نیازهای جامعه دارد.

۴/۱/۵. عدالت آموزشی توأم با پرورش استعدادها برتر:

این مضمون یک نکته ظریف را روشن می‌کند که عدالت به معنای یکسان‌سازی نیست عدالت آموزشی به معنای فرصت برابر با توجه به استعداد برتر است. این بخش از سخنرانی رهبر انقلاب نشان می‌دهد که در گفتمان ایشان، عدالت آموزشی نه به معنای توزیع یکسان منابع، بلکه به معنای تناسب‌بخشی فرصت‌ها بر اساس توانمندی‌ها است. در این رویکرد، عدالت آموزشی و نخبه‌پروری در تقابل نیستند، بلکه مکمل یکدیگرند. از تحلیل این قسمت از سخنرانی، سه مضمون اصلی و چند مضمون فرعی استخراج می‌شود:

الف. بازتعریف عدالت آموزشی: این قوی‌ترین مضمون حاضر در سخنرانی است که تمامی اجزای دیگر حول آن می‌چرخد.

ب. نقد برابری سطح‌یافته: در سخنرانی به‌صراحت تعریف رایج عدالت به معنای «توزیع یکسان منابع» وارد می‌کند. این امر حاوی یک نگاه انتقادی به برداشت‌های کمی و یکسان‌ساز از عدالت است.

ج. ترویج برابری مبتنی بر استحقاق: در مقابل تعریف قبلی، تعریف جدیدی ارائه می‌شود: «تناسب‌بخشی فرصت‌ها بر اساس توانمندی‌ها». این تعریف، عدالت را نه در «برابری نتایج»، بلکه در «برابری فرصت‌ها برای شکوفایی استعدادهای ذاتی» می‌داند.

د. شناسایی تقابل: در نگاه اول، «عدالت آموزشی» و «نخبه‌پروری» ممکن است در تقابل با یکدیگر قلمداد شوند (عدالت برای همه در مقابل توجه ویژه به نخبگان).

و. ارائه پیوند مکملی: سخنران این تقابل را به چالش کشیده و آن را «کاذب» می‌خواند. در عوض، رابطه این دو مفهوم را به‌صورت «مکمل یکدیگر» بازتعریف می‌کند. این کار، یک انسجام ایدئولوژیک جدید ایجاد می‌کند.

ه. توجه نخبه‌پروری در چارچوب عدالت: این مضمون، هدف نهایی یا نتیجه عملی گفتمان است که شامل موارد زیر است:

1. Redefining Educational Justice

مشروعیت بخشی: با قرار دادن نخبه‌پروری در ذیل چتر مفهوم گسترده‌تر «عدالت»، به آن مشروعیت اخلاقی و اجتماعی بخشیده می‌شود. این کار، هرگونه انتقاد مبتنی بر «تبعیض» یا «بی‌عدالتی» را خنثی می‌سازد.

جهت‌گیری کارکردی: این نگاه، یک عدالت کارکردگرا را ترویج می‌کند که هدف آن نه صرفاً انصاف، بلکه «کارایی اجتماعی» است. سرمایه‌گذاری بر روی مستعدان، به‌عنوان بهترین روش برای استفاده بهینه از منابع و پیشرفت جامعه توجیه می‌شود.

۲/۵. تحلیل گفتمان مضامین براساس نظریه گفتمان انتقادی فرکلاف (۱۹۷۹) و کنش گفتاری سرل (۱۹۶۹)

در این بخش به تحلیل هرکدام از مضامین تعلیم و تربیتی از دیدگاه گفتمان انتقادی فرکلاف پرداخته می‌شود. فرکلاف در مورد تحلیل‌های زبانی بیان می‌کند که عناصر واژگانی، ساختارهای دستوری، معناشناسی متن و غیره به‌خودی‌خود از اهمیت مستقیم و زیادی برخوردار نیستند؛ بلکه، آنچه مهم است نقشی است که این عناصر در هنگام کاربرد دارند. (حامدی شیروان و کاظمی مطلق، ۱۳۹۷: ۷۸)

۱/۲/۵. تحلیل گفتمان مضمون منزلت و تکریم معلم:

بر اساس یافته‌های جدول شماره ۱، هسته مرکزی این گفتمان، ساخت تصویر اجتماعی نوینی از «معلم» است که باید در ذهنیت عمومی و خودمعرفتی معلمان نهادینه شود. این متن با سبکی رسمی، قاطع و هم‌زمان ارزش‌مدار، الگویی آرمانی از گفتمان سیاست‌گذار تربیتی ارائه می‌دهد. در سطح زبانی، با به‌کارگیری واژگان ارزشی و ساختارهای کنشی، واقعیتی مطلوب را می‌سازد. در سطح تفسیری، از طریق تلفیق گفتمان‌های مختلف و مخاطب‌شناسی دقیق، آن را قابل درک و اجرا می‌سازد. در نهایت، در سطح تبیین، این گفتمان در خدمت بازتولید ایدئولوژی حاکم و روابط قدرت موجود قرار می‌گیرد. هدف نهایی، بهبود وضعیت معلمان و تربیت نسل آینده بر اساس ارزش‌های انقلاب اسلامی است.

جدول شماره ۱: تحلیل گفتمان مضمون منزلت و تکریم معلم

سطوح فرکلاف	بررسی و توضیحات
سطح توصیف	واژگان کلیدی:

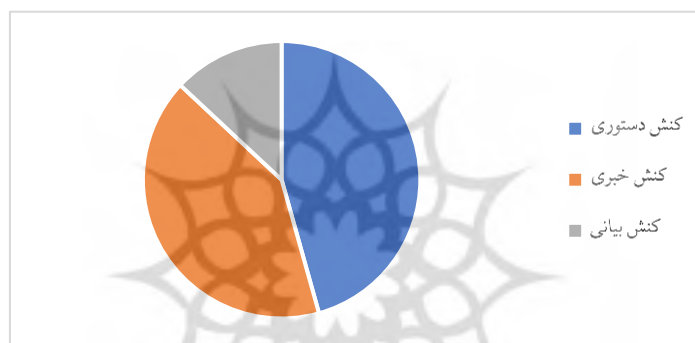
بررسی و توضیحات	سطوح فرکلاف
<p>«گرامیداشت معلم»، «افکار عمومی»، «چهره زیبا و بانشاط»، «فعال، پرتلاش، موفق، سرافراز»، «کار رسانه‌ای»، «کتاب، فیلم، پویانمایی»، «احساس سرافرازی»، «اثرگذاری معلم»، «شخصیت جوان» این واژگان ارزش‌گذاری مثبت نسبت به معلم را نشان می‌دهند.</p> <p>واژه‌های «اثر می‌گذارد»، «دانسته و ندانسته»، «اخلاق»، «تواضع»، «نشاط» → همه بیانگر گستره وسیع نقش معلم‌اند.</p> <p>تقابل: تقابل «معلم بی‌جاذبه» و «معلم فعال و سرافراز» به‌کار رفته است. واژه‌های «رده آخر، جاذبه نداشت، مجبور بشود، بی‌حالی و بی‌رغبتی» در تقابل با وضعیت مطلوب قرار می‌گیرند و ضرورت تغییر را نشان می‌دهند.</p> <p>استعاره و تشبیه:</p> <p>"چهره‌نگاری" یا "تصویرسازی": "چهره زیبای بانشاط دوست‌داشتنی"، "چهره‌نگاری معلم". این استعاره نشان می‌دهد که هویت معلم یک برساخت گفتمانی است که باید از طریق رسانه‌ها بازتعریف شود.</p> <p>قیاس معلم با شهید: "همچنان که ما درباره یک شهید کتاب تولید می‌کنیم... عاشق معلم بشود". این قیاس، مقام معلم را تا سطح یک اسطوره ملی و ایثارگر ارتقا می‌دهد و بر جنبه ایدئولوژیک گفتمان تأکید می‌ورزد.</p>	
<p>دستور زبان:</p> <p>جملات اغلب امری/ ضرورتی هستند («باید...»، «این کارها لازم دارد»، «این را دنبال کند») که نشان از کنش دستوری و الزام‌آور دارد.</p> <p>ارجاع نهادی: از نهادهایی چون «آموزش و پرورش»، «صداوسیما»، «وزارت ارشاد» نام برده می‌شود؛ که نشان‌دهنده توزیع مسئولیت نهادی است.</p> <p>جملات طولانی و پیچیده که استدلال را بسط می‌دهند (مانند پاراگراف اول) در کنار جملات کوتاه و امری برای تأکید (مانند: "این یک نکته"، "این هم یک نکته").</p>	

بررسی و توضیحات	سطوح فرکلاف
<p>نوع گفتمان: معلم به‌عنوان کنشگر اصلی گفتمان بازنمایی می‌شود؛ او نه صرفاً «کارمند آموزشی» بلکه «عامل شکل‌دهنده شخصیت» است.</p> <p>کارکرد گفتمانی: این متن می‌کوشد نگرش معلمان را نسبت به وظیفه‌شان تغییر دهد؛ از نگاه محدود به کتاب درسی، به نگاه کل‌نگر به مسئولیت اجتماعی-اخلاقی.</p> <p>بینامتنیت: ارجاع به تولید فرهنگی (فیلم، رمان، سریال) نشان می‌دهد که گفتمان آموزش با گفتمان رسانه و هنر پیوند خورده است.</p> <p>موقعیت گفتمانی:</p> <p>مخاطب: بخشی از متن خطاب به «دستگاه‌های کشور» است (نهادهای و مسئولان) و بخشی دیگر خطاب مستقیم به «معلمان»؛ بنابراین دو لایه مخاطب وجود دارد:</p> <p>۱. سازمان‌ها و رسانه‌ها که باید تصویر معلم را در افکار عمومی ارتقا دهند.</p> <p>۲. معلمان خود که باید نسبت به نقش‌الگویی خود آگاه باشند.</p> <p>تغییر مخاطب در میانه متن: بخش اول خطاب به «دستگاه‌های کشور» است و بخش دوم مستقیماً خطاب به «شما عزیزان و معلمین». این تغییر، استراتژی گفتمانی برای پوشش دو حوزه متفاوت (سیاست‌گذاری و عمل فردی) است.</p> <p>معنای ضمنی: معلم فقط «انتقال‌دهنده دانش» نیست، بلکه «سازنده شخصیت» است؛ این گفتمان نقش معلم را از یک حرفه ساده به یک رسالت اجتماعی-فرهنگی ارتقا می‌دهد.</p> <p>هویت بخشی: از معلم به‌عنوان «چهره‌ای سرافراز و موفق» یاد می‌شود که می‌تواند بر جایگاه اجتماعی خود و بر تصمیم جوانان برای انتخاب شغل تأثیر بگذارد.</p>	سطح تفسیر

بررسی و توضیحات	سطوح فرکلاف
<p>بافت اجتماعی: این گفتمان در شرایطی شکل می‌گیرد که منزلت معلم در جامعه با چالش‌های معیشتی و فرهنگی روبه‌روست؛ بنابراین تأکید بر گرامیداشت معلم تلاشی است برای بازسازی جایگاه اجتماعی او و تقویت اعتماد عمومی به نظام آموزشی.</p> <p>ایدئولوژی: گفتمان بر ارزش و کرامت معلم تأکید دارد و این را به‌عنوان سرمایه‌ای برای پیشرفت «حرکت عمومی کشور» معرفی می‌کند. معلم، نه تنها نقش آموزشی بلکه نقش تمدن‌سازی دارد.</p> <p>پیامد اجتماعی: این گفتمان با برجسته‌سازی نقش معلم، به ارتقای منزلت اجتماعی او منجر می‌شود و باعث جذب نیروهای توانمند به حرفه معلمی می‌گردد. همچنین با پیوند دادن آموزش و پرورش به رسانه و فرهنگ، بازنمایی مثبتی از معلم در افکار عمومی ایجاد می‌شود. در سطح کلان، این روند به افزایش سرمایه اجتماعی و فرهنگی کشور و تقویت مشروعیت نظام آموزشی می‌انجامد.</p> <p>نوع قدرت: نوعی قدرت اخلاقی-پدرانانه بازتولید می‌شود؛ یعنی معلم باید مراقب گفتار و کردار خود باشد چون همواره الگوی دانش‌آموز است.</p> <p>حذف‌ها و سکوت‌های گفتمانی: متن بر نقش معلم در «ساخت افکار عمومی» و «تأثیر بر شخصیت دانش‌آموز» تأکید دارد، اما از بحث در مورد «حقوق پایه، استقلال حرفه‌ای، مشارکت در تصمیم‌گیری‌های آموزشی یا نقد سیستم» چشم‌پوشی می‌کند. مسائل معیشتی به‌عنوان نقطه شروع ذکر شده، اما تمرکز اصلی بر پروژه بزرگ‌تر فرهنگی-ایدئولوژیک است.</p> <p>بازتولید روابط قدرت: نوعی قدرت هنجاری و فرهنگی بازتولید می‌شود؛ نظام سیاسی-اجتماعی معلمان را هم‌سنگ پدر و مادر، بلکه اثرگذارتر معرفی می‌کند. این نگاه جایگاه ویژه‌ای برای معلم می‌سازد که مشروعیت نهادی آموزش و پرورش را تقویت می‌کند.</p>	سطح تبیین

بر اساس نمودار شماره ۱، توزیع کنش‌های گفتاری در این بخش از سخنرانی به‌صورت زیر است: کنش دستوری با بسامد ۴۲٪ بالاترین جایگاه را دارد که با استفاده از افعالی چون «باید»، «لازم است» و فرامین عملی مانند «فیلم

بسازند» و «کتاب تولید کنند» نمود یافته است. این کنش‌ها بر ایجاد الزام و جهت‌دهی مشخص تأکید دارند. در مرتبه بعد، کنش خبری با ۳۸٪ بسامد قرار گرفته که با جملاتی همچون «این در حرکت عمومی کشور تأثیر دارد» به تبیین پیامدها و تقویت پشتوانه استدلالی می‌پردازد. کنش بیانی نیز با ۱۲٪ بسامد، در قالب گزاره‌های ارزشی مانند «مردم معلّم را به‌صورت یک موجود فعّال، پرتلاش، بانشاط ببینند» ظهور کرده است. این ترکیب نشان‌دهنده ماهیت هدایتی-تکلیفی متن است که در آن گوینده با ارائه مستندات خبری و بیانی، به مشروع‌سازی کنش‌های دستوری می‌پردازد. درنهایت، کارکرد اصلی گفتمان، جهت‌دهی به نهادهای مرتبط و جامعه معلمان برای ارتقای جایگاه حرفه‌ای و اجتماعی معلّم است.

نمودار شماره ۱

۲/۲/۵. تحلیل گفتمان مضمون مسئولیت و نقش محوری دولت در آموزش و پرورش:

بر اساس یافته‌های جدول شماره ۲، در سطح توصیف این بخش سخنرانی با به کار بردن واژگان اقتصادی («سرمایه‌گذاری»، «سود») و ایدئولوژیک («دولت اسلامی»، «ایمان») و ساختارهای دستوری امری («پیگیری کنید»، «باید») چارچوب‌بندی شده است که نشان‌دهنده گفتمانی اقتدارگرا و جهت‌دهنده است. در سطح تفسیر گوینده که موضعی مرجع دارد، می‌کوشد با ایجاد تقابل بین «ما» (دولت متعهد) و «دیگران» (طرفداران خصوصی‌سازی)، مدیران را برای اجرای سیاست انحصار دولتی بر آموزش و پرورش بسیج و هدایت کند و در سطح تبیین این گفتمان در بافت اجتماعی ایران، درگیر کشمکش ایدئولوژیک است.

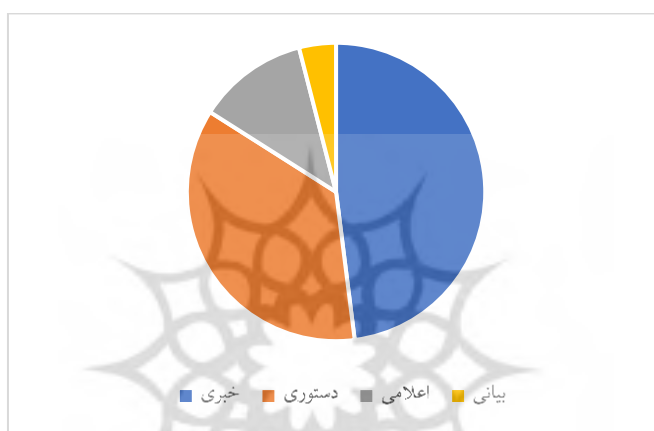
جدول شماره ۲: مسئولیت و نقش محوری دولت در آموزش و پرورش

سطوح فرکلاف	بررسی و توضیحات
سطح توصیف	<p>واژگان کلیدی:</p> <p>در این بخش از سخنرانی مملو از واژگان اقتصادی است: "سرمایه‌گذاری"، "هزینه"، "سود چند برابر"، "بودجه"، "خرج کند"، "مال دولت است"، "زیر کلید دولت است". این واژگان، آموزش و پرورش را به یک "سرمایه" یا "دارایی" تبدیل می‌کنند.</p> <p>واژگان "دولت اسلامی"، "معارف"، "ایمان"، "متعهد به دین"، "پیش خدا"، "خوشبختانه". گفتمان را در چارچوبی دینی قرار می‌دهند.</p> <p>واژگان "وظیفه است"، "موظف است"، "پاسخگو باشد"، "بایستی"، "حتماً بایستی". حس تکلیف و اجبار را القا می‌کنند.</p> <p>استعاره‌ها:</p> <p>استعاره زراعی/سرمایه‌گذاری: "ایجاد یک زمینه برای سود چند برابر است" - آموزش و پرورش مانند زمینی حاصلخیز است که در آینده سود می‌دهد.</p> <p>استعاره مالکیت: "آموزش و پرورش مال دولت است، متعلق به دولت است، زیر کلید دولت است" - دولت مالک انحصاری این نهاد است.</p> <p>استعاره بیماری/انحراف: "ملوک الطوائفی درست کنیم"، "زمزمه‌هایی به وجود می‌آید" - این عبارات، ایده‌های مخالف (خصوصی‌سازی بخشی) را به‌عنوان یک تهدید یا بیماری برای سیستم قاب‌بندی می‌کنند.</p> <p>تقابل: در این بخش از سخنرانی به طور مداوم بین "ما" (دولت اسلامی، متعهد) و "دیگران" (طرفداران خصوصی‌سازی، دارای سلیقه شخصی) تقابل ایجاد می‌کند.</p>
	<p>دستور زبان:</p> <p>فعل‌های الزام‌آور: استفاده مکرر از فعل‌های امری و بایندی: "پیگیری کنید"، "باید دنبال بشود"، "باید افتخار کند"، "بایستی عقیده‌شان را عوض کنند". این ساختارها قدرت سخنران را به‌عنوان فردی دستوردهنده نشان می‌دهد.</p>

بررسی و توضیحات	سطوح فرکلاف
<p>جملات مثبت و قاطع: جملات منفی عمدتاً برای رد گفتمان رقیب به کاررفته‌اند ("این اصلاً معنی ندارد"، "صحیح نیست"). در مقابل، گزاره‌های اصلی گفتمان خودی با جملات مثبت و قطعی بیان شده‌اند ("وظیفه است"، "حق دولت است").</p> <p>ضمایر: استفاده از "ما" (شامل‌کننده) برای ایجاد همبستگی با مخاطبان (مدیران) و "بنده" (من) برای تأکید بر فردیت و مسئولیت شخصی سخنران. "این‌ها" (اشاره به مسئولین) و "کسانی" برای ایجاد فاصله با مخالفان.</p>	
<p>. نوع گفتمان:</p> <p>این متن یک «گفتمان سیاسی-ایدئولوژیک» با کارکرد "ترغیبی و هنجارساز" است. گوینده یک مقام مقتدر است که در حال تعریف و تثبیت سیاست‌های کلان است.</p> <p>. موقعیت گفتمانی:</p> <p>گوینده: خود را در موضعی مرجع، آگاه و دارای قدرت تصمیم‌گیری قاطع نشان می‌دهد (با اشاره به رد قاطع پیشنهادهای دیگران). او "حافظ اصلی" آموزش و پرورش دولتی و ایدئولوژیک معرفی می‌شود.</p> <p>مخاطب: مخاطب اصلی، مدیران و مسئولان دولتی هستند. گوینده آنان را هم تشویق می‌کند ("این‌ها فرصت است") و هم به آنان هشدار و دستور می‌دهد ("پیگیری کنید"، "عقیده‌شان را عوض کنند").</p> <p>دیگران: کسانی که قصد کوچک‌سازی دولت یا خصوصی‌سازی دارند، به‌عنوان افرادی با "سلیقه" و "انگیزه" شخصی و دارای تفکر "ملوک‌الطوایفی" معرفی می‌شوند و در حاشیه قرار می‌گیرند.</p> <p>هدف سخنرانی:</p> <p>مشروعیت‌بخشی: به سیاست انحصار دولت بر آموزش و پرورش.</p> <p>بی‌اعتبارسازی: گفتمان رقیب (خصوصی‌سازی و کوچک‌سازی دولت).</p> <p>ایجاد انسجام: در بین مدیران و جهت‌دهی به اقدامات آنان حول محورهای تعیین‌شده (ساختار جدید، سند تحول).</p> <p>هویت‌سازی: برای "نسل نو" بر اساس معیارهای مورد نظر (عالم، باایمان، ایران‌دوست).</p>	سطح تفسیر

بررسی و توضیحات	سطوح فرکلاف
<p>بافت اجتماعی: این گفتمان در بافت اجتماعی ایران که شاهد کشمکش بین طرفدار تمرکززدایی و خصوصی‌سازی است، موضعی هژمونیک اتخاذ کرده و می‌کوشد سلطه نهاد دولت بر نظام آموزشی را تثبیت کند.</p> <p>ایدئولوژی:</p> <p>ایدئولوژی دولت‌محوری: متن نماینده یک ایدئولوژی قوی دولت‌محور است که در آن دولت نه تنها مسئول، که مالک انحصاری تربیت نسل آینده است. بازار و بخش خصوصی به حاشیه رانده می‌شوند.</p> <p>ایدئولوژی اسلامی-انقلابی: هدف نهایی آموزش و پرورش، تربیت انسان "متعهد به دین و استقلال کشور" تعریف می‌شود. "علم نافع" در مقابل علم سکولار قرار می‌گیرد. این گفتمان، بازتولید ارزش‌های نظام سیاسی حاکم را وظیفه اصلی آموزش و پرورش می‌داند.</p> <p>قدرت گفتمان: این متن بخشی از یک مبارزه گفتمانی گسترده‌تر در جامعه ایران است: «گفتمان انحصار دولتی و ایدئولوژیک در مقابل گفتمان خصوصی‌سازی و کاستن از بار مالی دولت». گوینده به‌صراحت در حال مقابله با گفتمان دوم است و آن را به حاشیه می‌راند.</p> <p>پیامد اجتماعی:</p> <p>تثبیت وضع موجود: این گفتمان از توزیع فعلی قدرت (کنترل دولت بر آموزش و پرورش) حمایت می‌کند و آن را طبیعی و بدیهی جلوه می‌دهد.</p> <p>جهت‌دهی به منابع: با تأکید بر "سرمایه‌گذاری" و نه "هزینه"، مسیر تخصیص بودجه دولتی به این نهاد را توجیه می‌کند.</p> <p>بازتولید روابط قدرت: این گفتمان با طبیعی‌سازی انحصار دولت در آموزش، روابط قدرت موجود را بازتولید می‌کند. این کار از طریق مشروعیت‌زدایی از گفتمان‌های رقیب مانند خصوصی‌سازی و حذف نقش کنشگران مستقل مانند معلمان و خانواده‌ها انجام می‌پذیرد. در نهایت، این روند منجر به تثبیت هژمونی دولت-محوری شده و هرگونه بازتعریف رابطه قدرت در عرصه آموزش را غیرممکن می‌سازد.</p>	<p>سطح تیین</p>

بر اساس نمودار شماره ۲، تحلیل کنش‌های گفتاری در این سخنرانی، کنش‌های «اخباری-توصیفی» (۴۸٪) با جملاتی مانند «آموزش و پرورش مال دولت است» برای توصیف واقعیت‌های موجود غالب است. پس از آن، «کنش‌های دستوری» (۳۶٪) با استفاده از واژه‌هایی چون «باید» و «پیگیری کنید» برای جهت‌دهی مستقیم به کار رفته‌اند. «کنش‌های اعلامی» (۱۲٪) مانند «بنده قاطع رد کردم» بیانگر اعمال قدرت و تصمیم‌گیری قطعی است. درنهایت، «کنش‌های بیانی» (۴٪) همچون ابراز امیدواری، نقش حاشیه‌ای دارند. این توالی، یک الگوی گفتمانی ساختاریافته از «واقع‌نمایی» تا «سیاست‌گذاری الزام‌آور» را نشان می‌دهد.

۳/۲/۵. تحلیل گفتمان مضمون ابزارها و منابع تربیتی:

بر اساس یافته‌های جدول شماره ۳، این بخش سخنرانی نمونه‌ای از گفتمان سیاست‌گذارانه است که در آن زبان ابزاری برای اعمال قدرت و هدایت ایدئولوژیک به کار گرفته می‌شود. در سطح زبانی، تکرار افعال امری و واژه‌های هنجاری («باید»، «نگذارید») رابطه‌ای اقتدارآمیز میان گوینده و مخاطب ایجاد می‌کند. در سطح گفتمانی، معلم، کتاب درسی و دانشگاه فرهنگیان بازنمایی می‌شوند به‌عنوان ابزارهای اصلی تربیت و جامعه‌پذیری مطابق با ارزش‌های اسلامی-انقلابی. در سطح اجتماعی، آموزش و پرورش نه یک نهاد صرفاً علمی، بلکه نهادی ایدئولوژیک معرفی می‌شود که مأموریت آن بازتولید فرهنگ و هویت نظام است. به این ترتیب، گفتمان آموزش و پرورش، رابطه قدرت پدران و هژمونیک حاکمیت را تثبیت و تداوم می‌بخشد.

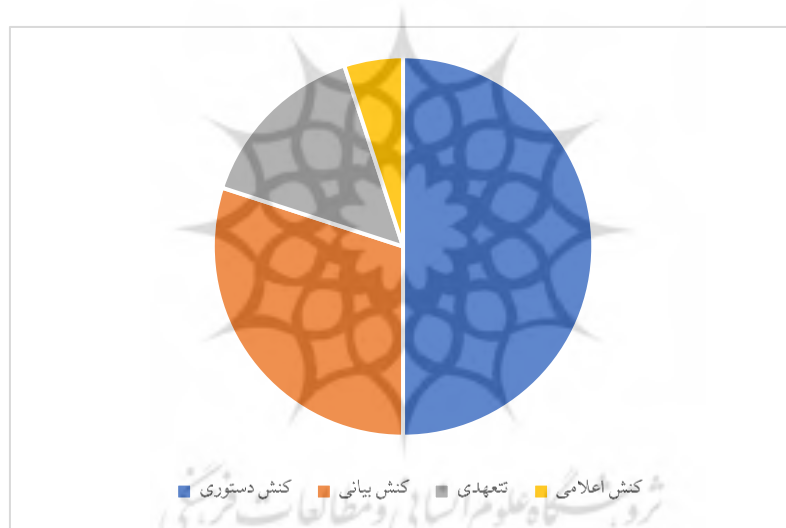
جدول شماره ۳: ابزارها و منابع تربیتی

بررسی و توضیحات	سطوح فرکلاف
<p>واژگان کلیدی:</p> <p>واژگان «باید»، «نباید»، «اصرار دارم»، «نگذارید»، «خیلی اهمیت دارد» → نشان‌دهنده قدرت دستوری و رابطه نابرابر گوینده/مخاطب.</p> <p>واژگان هویتی: «شخصیت‌های برجسته علمی، ایمانی، اخلاقی»، «اساتید علمی و ایمانی» → هویت معلم ایده‌آل را در پیوند با علم و ایمان تعریف می‌کند.</p> <p>واژگان ایدئولوژیک: «ایمان دینی»، «ایمان سیاسی»، «ارزش‌های اسلام و انقلاب» → تأکید بر چارچوب ارزشی در فرآیند آموزش.</p> <p>واژگان انتقادی: «این جور نیست»، «کافی نیست» → نفی وضع موجود و القای ضرورت تغییر.</p> <p>واژه‌های ارزش‌گذارانه: «خیلی مهم»، «بسیار مهم»، «باید»، «اصرار دارم»، «تکیه کرده‌ام» نشان‌دهنده رویکرد هنجاری و الزام‌آور است.</p> <p>مفاهیم محوری: «معلم»، «دانشگاه فرهنگیان»، «کتاب درسی»، «ارشته‌های فنی و حرفه‌ای».</p> <p>تکرار واژه‌های «باید» و «نگذارید» بیانگر لحن دستوری و سیاست‌گذارانه است.</p> <p>تقابل: به‌کارگیری ساختارهای تقابلی مانند «لازم است اما کافی نیست» برای ایجاد تمایز و تأکید بر نکات مورد نظر</p> <p>تکرار: «شخصیت‌های برجسته علمی، اخلاقی، فکری و فرهنگی» → برجسته‌سازی ویژگی‌های معلم مطلوب.</p> <p>استعاره:</p> <p>ساختمان/ساخت‌وساز: «ساخت معلم تراز و موردنیاز»، «تنظیم کنند». این استعاره، فرآیند تربیت معلم و تولید کتاب را به یک پروژه مهندسی قابل کنترل و طراحی از بالا به پایین تبدیل می‌کند که نیاز به «معمار» (قدرت مرکزی)</p>	<p>سطح توصیف</p>

سطوح فرکلاف	سطوح فرکلاف
<p>بررسی و توضیحات</p> <p>مالکیت و تعلق: «متعلق به آموزش و پرورش است»، «مال آموزش و پرورش است». این واژگان، دانشگاه فرهنگیان را به یک "ملک" تقلیل می‌دهند که باید در اختیار مالک (نهاد آموزش و پرورش) باقی بماند و از الحاق به دیگران (که نوعی تعدی به ملک است) جلوگیری شود.</p> <p>دستور زبان:</p> <p>جملات اغلب امری و توصیه‌ای: «باید...»، «نگذارید...»، «هر چه می‌توانید...».</p> <p>غلبه جملات امری و هنجاری: «نگذارید این دانشگاه ضعیف بشود»، «باید محل رفت و آمد برترین اساتید باشد».</p> <p>کاربرد جملات شرطی: «اگر مراجعه کنید به جوان و نوجوان... می‌بینید...» برای اقناع مخاطب.</p> <p>تکرار ساخت‌های موازی: «شخصیت‌های برجسته علمی، شخصیت‌های برجسته اخلاقی، فکری و فرهنگی...» → تقویت انسجام و تأکید.</p> <p>استفاده از قیدهای تأکیدی مانند «حتماً»، «قطعاً»، «البته» برای تقویت موضع گوینده</p>	
<p>بینامتنیت: اشاره به «شهید رئیسی» و «لانه جاسوسی» نشان‌دهنده پیوند این گفتمان با گفتمان انقلاب اسلامی و ارزش‌های دفاع از نظام است. تأکید بر «ایمان دینی و سیاسی» نویسندگان کتاب‌های درسی، نشان از تداوم گفتمان انقلابی-اسلامی در نظام اشاره دارد. ارجاع به تجربیات گذشته («سال‌های متعدد روی این دانشگاه تکیه کرده‌ام») و به سنت‌های علمی و انقلابی. پیوند با گفتمان‌های رایج درباره بیکاری، بازار کار و ضرورت آموزش مهارتی.</p> <p>موقعیت گفتمانی:</p> <p>مخاطب اصلی: وزیر، مسئولان آموزش و پرورش، معلمان.</p> <p>مخاطب ثانویه: جامعه و افکار عمومی → به‌طور غیرمستقیم در حال اقناع خانواده‌ها و جامعه است که آموزش و پرورش تحت کنترل ارزشی باید باشد.</p> <p>نقش تکرار: «مکرر تکیه کرده‌ام» → مشروعیت‌سازی با تداوم تأکید در زمان.</p>	<p>سطح تفسیر</p>

سطوح فرکلاف	بررسی و توضیحات
	<p>معنای ضمنی: آموزش و پرورش فقط یک نهاد علمی نیست، بلکه ابزاری برای تثبیت هویت فرهنگی-انقلابی است.</p>
سطح تیین	<p>بافت اجتماعی: متن در شرایطی بیان می‌شود که آموزش و پرورش ایران با چالش کیفیت معلم، محتوای درسی، و اشتغال جوانان روبه‌رو است.</p> <p>«دانشگاه فرهنگیان» به‌عنوان نهادی برای بازتولید ارزش‌های نظام معرفی می‌شود.</p> <p>«کتاب درسی» به‌مثابه ابزار اجتماعی‌سازی نسل آینده به ارزش‌های اسلامی-انقلابی.</p> <p>ایدئولوژی: معلم: ابزار بازتولید ارزش‌های دینی-انقلابی.</p> <p>دانشگاه فرهنگیان: ابزار نهادی برای تولید این معلم.</p> <p>کتاب درسی: ابزار مادی/نمادین برای انتقال ایدئولوژی.</p> <p>رشته‌های فنی و حرفه‌ای: ابزار کارکردی برای پیوند آموزش با اقتصاد و مشروعیت‌بخشی اجتماعی.</p> <p>پیامد اجتماعی: تقویت گفتمان هنجاری-ایدئولوژیک در آموزش و پرورش.</p> <p>بازتولید رابطه قدرت پدران-سیاست‌گذارانه بین رهبری و مخاطبان (مسنولان و معلمان).</p> <p>جهت‌دهی به نظام آموزشی به سمت پیوند ایمان دینی، اخلاق، و کارآمدی بازار کار.</p> <p>همزمان پاسخ به دو نیاز: حفظ هویت فرهنگی/ارزشی + کارآمدی اجتماعی/اقتصادی.</p> <p>بازتولید روابط قدرت: آموزش و پرورش به‌عنوان نهادی ایدئولوژیک، ابزاری برای بازتولید روابط قدرت پدران-نصیحت‌گر میان رهبری و مسنولان آموزشی است. معلم، کتاب درسی و دانشگاه فرهنگیان در این گفتمان به‌گونه‌ای بازنمایی می‌شوند که وظیفه اصلی‌شان انتقال ارزش‌های نظام و تثبیت مشروعیت آن است. بدین ترتیب، رابطه قدرت حاکم-تابع در قالب هدایت دینی-سیاسی بازتولید می‌شود و آموزش و پرورش وسیله استمرار هژمونی ایدئولوژیک نظام می‌گردد.</p>

بر اساس نمودار شماره ۳ تحلیل کنش گفتاری، این متن عمدتاً متشکل از «کنش‌های دستوری» (حدود ۵۰٪) است که با واژه‌های امری مانند «باید»، «نگذارید» و «تلاش کنید» خط‌مشی مشخصی را به مخاطب دیکته می‌کند. در کنار آن، «کنش‌های بیانی» (حدود ۳۰٪) با جملاتی چون «خیلی اهمیت دارد» نقش برجسته‌ای در انتقال ارزش‌ها و اولویت‌های گوینده ایفا می‌کنند. همچنین «کنش‌های تعهدی» (حدود ۱۵٪) مانند «بنده اصرار دارم» نشان‌دهنده پایبندی شخص گوینده به موضوع است و درصد کمی (حدود ۵٪) به «کنش‌های اعلامی» مانند «این مال آموزش و پرورش است» اختصاص دارد که واقعیت‌هایی را مسلم می‌شمارد. این ترکیب درصدی، گفتمانی اقتدارمحور، ارزش‌محور و جهت‌دهنده را شکل می‌دهد که هدف اصلی آن تأثیرگذاری بر اقدامات و نگرش مخاطب از موضعی بالا به پایین است.

نمودار شماره ۳

۴/۲/۵. تحلیل گفتمان مضمون عدالت آموزشی توأم با پرورش استعدادها برتر:

بر اساس یافته‌های جدول شماره ۴، در سطح توصیف، متن با بهره‌گیری از واژگانی نظیر «عدالت آموزشی»، «استعداد برتر» و «سمپاد» و همچنین ساختارهای تعریفی و دستوری، در بردارنده ترکیبی از گزاره‌های خبری و هدایتی است. در سطح تفسیر، شاهد بازخوانی گفتمان عدالت آموزشی هستیم که در تقابل با قرانت‌های سطحی از عدالت، معنایی نوین مبتنی بر «قرارگیری هر چیز در جایگاه شایسته خود» ارائه کرده و نقش مسئولان در شناسایی استعدادها را برجسته

می‌سازد. در سطح تبیین، این گفتمان به بازتولید رابطه قدرت پدران-آموزشی می‌پردازد که در آن رهبری به‌مثابه مرجع دانایی، هم به ارائه تفسیر مفهومی می‌پردازد و هم سیاست‌گذاری عملی را راهبری می‌کند. این گفتمان در بافت اجتماعی ایران، عدالت را نه به‌مثابه برابری صوری، بلکه به‌مثابه توزیع متناسب فرصت‌ها بر اساس استعدادها بازتعریف می‌نماید. درنهایت، متن به‌طور همزمان در عرصه نظری-گفتمانی و عرصه سیاست‌گذاری آموزشی ایفای نقش می‌کند.

جدول شماره ۴: عدالت آموزشی توأم با پرورش استعدادهای برتر

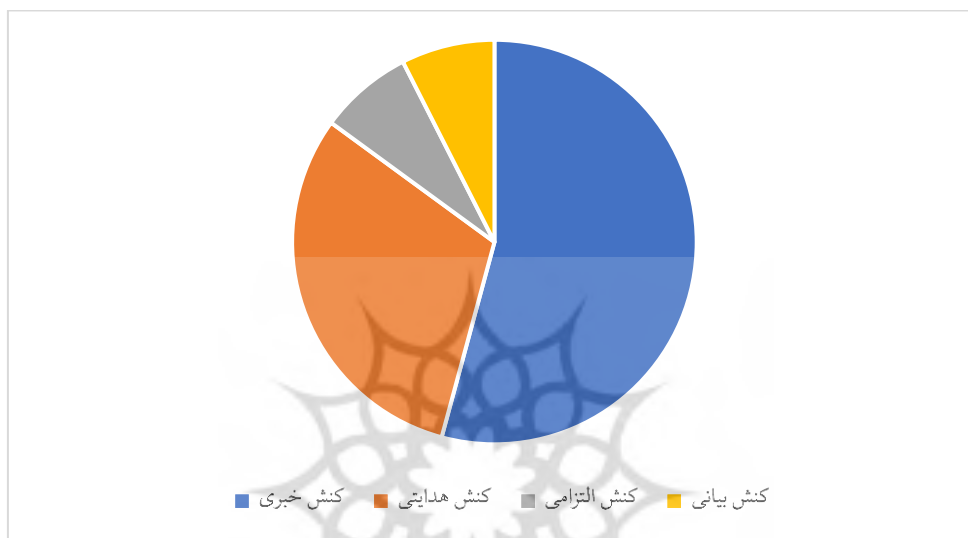
سطوح فرکلاف	بررسی و توضیحات
<p>سطح توصیف</p>	<p>واژگان کلیدی:</p> <ul style="list-style-type: none"> • «عدالت آموزشی»، این مفهوم که چندین بار تکرار شده است، کانون اصلی گفتمان است و بار ارزشی بسیار مثبتی دارد. همچنین این واژه‌ها «استعداد برتر»، «سمپاد»، «اشتباه»، «پرواز»، «رشد» بار معنایی مثبت دارند و این واژه‌ها "ما"ی برتر و شایسته را می‌سازند که نیاز به توجه ویژه دارند. واژه‌های «رشد، پرواز، استعداد» در کنار بار منفی (اشتباه، غفلت) قرار گرفته‌اند. فعل‌های غفلت کردن، رها کردن، وادار کردن برای توصیف اتفاقی که در صورت عدم توجه به استعدادهای برتر می‌افتد، استفاده شده و بار عاطفی منفی قوی دارند. این کار، مخالفان را در موضع "بی‌توجهی" یا "سوءمدیریت" قرار می‌دهد. عبارت نیاز کشور به سیاست‌های پیشنهادی (مانند سمپاد) مشروعیت می‌بخشد و آن را به یک امر ملی و فرافردی تبدیل می‌کند. <p>تقابل‌ها:</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ عدالت واقعی و عدالت اشتباهی ○ پرورش استعداد و غفلت از استعداد ○ تناسب فرصت‌ها و یکسان‌سازی فرصت‌ها
	<p>دستور زبان:</p>

بررسی و توضیحات	سطوح فرکلاف
<p>جملات هم‌خبری - تعریفی («عدالت یعنی...») و هم‌امری - تجویزی («باید بگردید»)، «نمی‌شود رها کرد» هستند. استفاده از عباراتی مانند «توجه داشته باشید»، «باید بگردید»، «نمی‌شود رها کرد»، «نمی‌شود وادار کرد» نشان‌دهنده لحن اقتدارآمیز و غیرقابل بحث‌گوینده است.</p>	
<p>نوع گفتمان: سخنرانی رسمی درباره آموزش و پرورش، خطاب به مسئولان و مدیران.</p> <p>کارکرد گفتمانی:</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ بازتعریف: اصلاح برداشت‌های موجود از عدالت آموزشی. ○ هدایت: ارائه راهبردهای عملی برای شناسایی و پرورش استعدادها. <p>بینامتنیت: اشاره به اینکه «در زبان مسئولین کشور زیاد تکرار می‌شود» → عدالت آموزشی یک کلیدواژه پرکاربرد است، اما معنای آن نیازمند تصحیح است.</p> <p>موقعیت گفتمانی:</p> <p>تفسیر گوینده: گوینده استدلال می‌کند که تفسیر رایج از عدالت (برابری فرصت‌ها برای همه) ممکن است به «غفلت از استعدادهای برتر» بیانجامد. او می‌خواهد تفسیر خود از عدالت را که مبتنی بر «شایسته‌سالاری» است، جایگزین کند: عدالت به معنای دادن امکانات «متناسب» به هر فرد است.</p> <p>مخاطب مستقیم و غیرمستقیم: مسئولان آموزش و پرورش (مستقیم)، جامعه سیاسی و افکار عمومی (غیرمستقیم).</p> <p>خوانش مورد انتظار از مخاطب: گوینده انتظار دارد مخاطب با خوانش او از عدالت موافق باشد و سیاست‌هایی مانند سمپاد (سازمان ملی پرورش استعدادهای درخشان) را نه به‌عنوان عاملی ضدعدالت، بلکه به‌عنوان مصداق عینی عدالت بپذیرد. او از مخاطب می‌خواهد که «بعضی‌ها»یی که اشتباه می‌فهمند را نادیده بگیرد.</p>	<p>سطح تفسیر</p>

بررسی و توضیحات	سطوح فرکلاف
<p>بافت اجتماعی: جامعه ایران همواره عدالت آموزشی را مطالبه کرده است؛ درعین‌حال، نهادهایی مثل سمپاد محل مناقشه بوده‌اند (آیا عدالت است یا تبعیض؟).</p> <p>ایدئولوژی: ایدئولوژی مسلط در این گفتمان، «شایسته‌سالاری» و «لیبرالیسم آموزشی» است که بر فردیت، رقابت و شناسایی و پرورش "بهترین‌ها" تأکید دارد. این نگاه در تقابل با ایدئولوژی‌های «برابری طلبانه‌تر» قرار می‌گیرد که ممکن است بر توزیع عادلانه‌تر منابع به نفع محرومان و کاهش شکاف آموزشی تأکید کنند.</p> <ul style="list-style-type: none"> • قدرت گفتمانی: در این سخنرانی با جایگاه اقتدار گوینده، معنای رسمی عدالت آموزشی را تثبیت و گفتمان‌های رقیب (عدالت = مساوات مطلق) را به حاشیه می‌راند. • پیامد اجتماعی: مشروعیت‌بخشی به نظام‌های ویژه پرورش استعداد برتر (مثل سمپاد) و هم‌زمان پاسخ به نگرانی‌های عدالت‌خواهانه. • نوع قدرت: پدرا نه-راهنما، که هم جنبه اخلاقی و هم جنبه سیاست‌گذاری دارد. <p>حذف‌ها و سکوت‌های گفتمانی: متن بر "استعداد برتر" متمرکز است، اما به عوامل مؤثر دیگر بر موفقیت تحصیلی (مانند پایگاه اقتصادی-اجتماعی، سرمایه فرهنگی خانواده، امکانات منطقه‌ای) که ممکن است در شناسایی این "استعدادها" تأثیر بگذارند، نمی‌پردازد. همچنین، تأثیر منفی احتمالی چنین سیستم‌هایی بر روحیه و انگیزه دانش‌آموزان در "جریان عمومی" یا تشدید شکاف آموزشی به‌طورکلی، در این گفتمان حذف شده است.</p> <p>بازتولید روابط قدرت: این گفتمان در پی توجیه و تثبیت یک ساختار قدرت موجود (نظام جداگانه برای استعدادهای درخشان) است. با تعریف عدالت به‌عنوان "گذاشتن هر چیزی سر جای خودش"، این متن سلسله‌مراتب آموزشی موجود را طبیعی و عادلانه جلوه می‌دهد. این کار، هرگونه انتقاد به تخصیص منابع بیشتر به سمپاد را نه تنها نادرست، بلکه "خلاف عدالت" قلمداد می‌کند.</p>	سطح تیین

همان‌طور که در نمودار ۴ نشان می‌دهد که در این بخش از سخنرانی، بیشترین بسامد مربوط به کنش خبری (حدود ۵۸٪) است؛ این نشان می‌دهد گوینده بیشتر در مقام تییین و بازنمایی مفهومی عدالت آموزشی عمل کرده است. پس از آن، کنش هدایتی (حدود ۳۳٪) قرار دارد که نقش راهنمایی و هشدار به مسئولان آموزشی را برجسته می‌سازد.

در کنار این دو، کنش التزامی (حدود ۸٪) وجود دارد که بیانگر تعهد شخصی رهبر به عدالت آموزشی است. همچنین، کنش بیانی (حدود ۸٪) دیده می‌شود که بار تأکیدی و اقماعی دارد. در مجموع، غلبه کنش‌های خبری همراه با کنش‌های هدایتی نشان می‌دهد سخنرانی بیشتر تفسیری - آموزشی است تا دستوری محض، اما با تلفیقی از کنش‌های هدایتی گفتمان را به سمت سیاست‌گذاری عملی نیز سوق می‌دهد.

نمودار شماره ۴

بحث و نتیجه‌گیری

بررسی گفتمان مقام معظم رهبری دربارهٔ تعلیم و تربیت نشان داد که مضمون‌های اصلی در این سخنان شامل جایگاه و منزلت معلم، مسئولیت و نقش محوری دولت در آموزش و پرورش، ابزارها و منابع تربیتی و عدالت آموزشی است. در کنار اینها، مضامین فرعی مانند گرامیداشت معلم در افکار عمومی، تولید محصولات فرهنگی و رسانه‌ای برای ارتقای شأن معلم، پیگیری مستمر سیاست‌ها و نیز توجه به کارکردهای پرورشی نظام آموزشی، نقش دانشگاه فرهنگیان در تربیت معلم، اهمیت کتاب‌های درسی، ضرورت تحول ساختاری در آموزش و پرورش، و توجه به رشته‌های فنی و حرفه‌ای قابل‌شناسایی‌اند.

از منظر تحلیل انتقادی گفتمان فرکلاف، این مضامین در سطح زبانی با استفاده از واژگان ارزشی، تأکیدها و استعاره‌های هویتی (مانند «سرمایه‌گذاری»، «افتخار دولت»، «چهرهٔ بانشاط و سرافراز معلم») بازنمایی می‌شوند.

در سطح تفسیر، گفتمان تعلیم و تربیت رهبری در پیوند با گفتمان کلان انقلاب اسلامی و عدالت اجتماعی معنا می‌یابد. در سطح تبیین، این گفتمان با برجسته‌سازی نقش دولت و نظام در هدایت آموزش و پرورش، به بازتولید روابط قدرت مشروعیت می‌بخشد و درعین حال از طریق نقد کاستی‌ها و هشدار نسبت به غفلت‌ها، زمینه تغییر و اصلاح در سیاست‌گذاری آموزشی را فراهم می‌کند.

همچنین تحلیل کنش‌های گفتاری بر مبنای نظریه سرل نشان داد که سخنان رهبری سرشار از کنش‌های توصیه‌ای (مانند تأکید بر پیگیری سیاست‌ها)، دستوری (مانند ضرورت گرامیداشت معلم یا حفظ دانشگاه فرهنگیان)، تأکیدی (تکرار اهمیت آموزش و پرورش به‌عنوان سرمایه‌گذاری، قدردانی (از معلمان و مسئولان)) و هشداردهنده (نسبت به واگذاری آموزش و پرورش به بخش‌های غیردولتی) است. این کنش‌های گفتاری کارکردی فراتر از بیان صرف دارند و به‌طور مستقیم در هدایت سیاست‌گذاران، الزام مدیران، و ترغیب معلمان به ایفای نقش‌های اجتماعی و تربیتی خود مؤثر واقع می‌شوند.

در مجموع، سخنرانی مقام معظم رهبری در دیدار با معلمان یک گفتمان پیچیده، چندلایه و ترکیبی است. زبان سخنرانی به‌گونه‌ای است که ضمن حفظ رسمی بودن، حس همکاری و مسئولیت‌پذیری در مخاطب ایجاد می‌کند و ترکیبی از مضامین راهبردی، بازنمایی‌های گفتمانی و کنش‌های گفتاری هنجارساز است که به‌صورت همزمان به تثبیت ارزش‌های کلان انقلاب اسلامی و نیز به اصلاح و تحول در عرصه آموزش و پرورش یاری می‌رساند.

کتابنامه

اسدی، ن. (۱۳۹۳). تحلیل گفتمانی سیاست خارجی آیت‌الله‌خامنه‌ای (گفتمان تعامل‌گرایی ضد نظام سلطه). پژوهش‌های سیاست اسلامی، ۲(۵)، ۱۳۲-۱۰۷.

بانکی پور فرد، اح؛ و قماشچی، ا. (۱۳۸۰). تعلیم و تربیت از دیدگاه مقام معظم رهبری. نشر تربیت اسلامی.

حامدی شیروان، ز. و کاظمی مطلق، ف. (۱۳۹۷). بررسی و تحلیل بازنمایی «ایران و ایرانی» در کتاب‌های آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان از منظر تحلیل گفتمان انتقادی. زبان‌شناسی و گویش‌های خراسان، ۱۰ (۱۹)، ۷۳-۹۵. doi: 10.22067/lj.v10i19.67894

رضا داد، ع. مجیدی، ف؛ و کیانی، م. (۱۴۰۳). تحلیل شاخصه‌های تحقق عدالت آموزشی و تربیتی از دیدگاه مقام معظم رهبری. پژوهش در آموزش معارف و تربیت اسلامی، ۵(۳)، ۸۸-۶۵. doi: 10.22034/riet.2024.16248.1248

رضایی، م. (۱۴۰۳). ارائه مؤلفه‌های معلم تحول‌آفرین بر پایه اسناد بالادستی نظام آموزش و پرورش و اندیشه‌های تربیتی آیت‌الله خامنه‌ای. پژوهش در آموزش معارف و تربیت اسلامی، ۵(۲)، ۲۷-۴۰. doi: 10.22034/riet.2024.16255.1251

ساعی مهربان، ر؛ و خشکاب، ش. (۱۴۰۳). شناسایی مؤلفه‌های اصلی تعلیم و تربیت متامدرن، مجله پژوهش‌های فلسفی، ۱۸(۴۹)، ۳۳۲-۳۱۱. doi: 10.22034/jpiut.2024.63457.3864

شعاعی، م. ح؛ و میرشکاری سلیمانی، ع. (۱۴۰۲). تحلیل گفتمان شبکه‌های خبری آمریکایی از سخنان مقام معظم رهبری در خطبه‌های نماز جمعه ۲۷ دی ماه ۱۳۹۸. نشریه «دانش سیاسی»، ۱۹، ۱۰۷-۱۲۲.

doi: 10.30497/pkn.2022.241542.2885

شورای عالی انقلاب فرهنگی و شورای عالی آموزش و پرورش. (۱۳۹۰). سند تحول بنیادین آموزش و پرورش.

قلمکاریان، سم. و جهان‌پناه، ع. (۱۴۰۳). روش‌های تربیتی اثربخش و زمینه‌ساز جامعه مهدوی مبتنی بر بیانات مقام معظم رهبری. فصلنامه مشرق موعود، پیاپی ۷۳، ۶-۳۵.

کریمی فیروزجایی، ع؛ و حبیبی، س. (۱۳۹۷). تحلیل گفتمان دیدگاه‌های رهبران ایران و امریکا دربارهٔ برجام. جستارهای سیاسی معاصر، ۹(۴)، ۱۵۳-۱۳۳. Dio: 10.30465/cps.2019.3543

مبارکی، م. (۱۳۹۵). بهترین عنوان برای قصیده‌ای از رودکی از منظر گفتمان‌شناسی. زبان‌شناسی و گویش‌های خراسان، ۸(۱۴)، 163-181. doi: 10.22067/lj.v8i14.40748

مبانی نظری تحول بنیادین در نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی جمهوری اسلامی ایران، شورای عالی انقلاب فرهنگی، آذرماه ۱۳۹۰.

میرزایی، م. ربانی، ع و حقیقی مقدم، ا. (۱۳۹۴). تحلیل عناصر مفهومی گفتمان بیداری اسلامی در کلام مقام معظم رهبری از

منظر تحلیل گفتمان. فصلنامه علمی نظریه‌های اجتماعی متفکران مسلمان(1)5، ۲۹-۱، ۲۰۱۰: dio:

10.22059/jstmt.2015.60442

نصرت‌پناه، س. ندایی، ه؛ و امیری، م. (۱۳۹۶). اصول تعلیم و تربیت از دیدگاه مقام معظم رهبری در مأموریت‌های تربیتی سپاه. پژوهش در مسائل تعلیم و تربیت اسلامی، ۲۵(36)، ۵۲-۳۱.

نصرت‌پناه، م. ص. مرادی، م. ح. ورشیدی، اح. (۱۳۹۸). تحلیل گفتمان انتقادی بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی با بهره‌گیری از روش نورمن فرکلاف. مطالعات راهبردی بسیج، ۲۲(۸۳)، ۶۵-۳۹. SID. <https://sid.ir/paper/379282/fa>

همتی، ح. (۱۴۰۳). بررسی عدالت تربیتی در اسناد بالادستی آموزش و پرورش. پژوهش در آموزش معارف و تربیت اسلامی، ۵(2)، 41-62، 2024.16257.1253، 5(2). doi: 10.22034/riet.

هوشنگی، ح. (۱۳۹۹). تحلیل گفتمان مقام معظم رهبری در موضوع اهل سنت. دانش سیاسی، ۱۶(۳۱ پیاپی)، ۳۶۰-۳۲۹.

SID. <https://sid.ir/paper/1011501/fa>

Braun, V. & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3, 77-101

Crystal, David (2008). *A Dictionary of Linguistics and Phonetics*, sixth edition, Oxford: Black well publishing Ltd.

Clarke, V. & Braun, V. (2013) Teaching thematic analysis: Overcoming challenges and developing strategies for effective learning. *The Psychologist*, 26(2), 120-123.

Fairclough, N (2002) "Critical Discourse Analysis and the Marketization of Public (London: sage publications).

Fairclough, N. (2003). *The Dialectics of Discourse*, New York: Routledge

Gasparatou, R. (2018). How to do things with words: Speech acts in education. *Educational Philosophy and Theory*, 50(5), 510-518.

Gloppen, S. K., & Novak, J. (2023). Making teachers by policy? The case of teacher evaluation in Norwegian education. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 68(5), 843-860. <https://doi.org/10.1080/00313831.2023.2192747>

Hinostroza-Paredes, Y. (2020). Critical discourse analysis of university teacher educators' professionalism in Chilean teacher education policy. *Education Policy Analysis Archives*, 28, 180

Jurgensen, M and Phillips, (2002), *Discourse analysis* (London: sage publications).

Korthagen, F. A. J. (2004). In search of the essence of a good teacher: towards a more holistic approach in teacher education. *Teaching & Teacher Education*. 20 (1), 77- 98.

Maguire, M., & Delahunt, B. (2017). Doing a thematic analysis: A practical, step-by-step guide for learning and teaching scholars. *All Ireland journal of higher education*, 9(3).

Nordin, A., & Wahlström, N. (2019). Transnational policy discourses on 'teacher quality': An educational connoisseurship and criticism approach. *Policy Futures in Education*, 17(3), 438-454. <https://doi.org/10.1177/1478210318819200> (Original work published 2019)

Pesambili, J. C., Sayed, Y., & Stambach, A. (2022). The World Bank's construction of teachers and their work: A critical analysis. *International Journal of Educational Development*, 92, 102609.

- Pini, M.E., Gorostiaga, J.M. Teacher Education and Development Policies: Critical Discourse Analysis from a Comparative Perspective. *Int Rev Educ* 54, 427–443 (2008).
<https://doi.org/10.1007/s11159-008-9094-z>
- Searle, J. R. (1969). *Speech acts: An essay in the philosophy of language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Searle, J. R. (1999). *Speech Acts: An Essay in the Philosophy of Language*. New York and Melbourne: Cambridge University Press.

